



CONFRONTEREND

Sociale agenda semester twee: schriftelijke essay

19-05-2025

Aan dhr. Peter Kemper

Hasan, Zaidon

500739663

Inhoud

Inleiding.....	2
De persoonlijke ervaring: van paspoort tot pijnpunt.....	3
Symbolisch geweld: macht zonder fysieke dwang.....	3
Alledaags racisme: de normalisatie van uitsluiting.....	4
Grenzen als rituelen van uitsluiting	4
Macht op drie niveaus: de analyse van Lukes	5
Conclusie	6
Bronnenlijst	7

Inleiding

Grensovergangen worden vaak gezien als technische checkpoint, plaatsen waar identiteit kortstondig wordt bevestigd door een paspoort, een visum, en een stempel. Maar achter die ogenschijnlijk neutrale handelingen schuilt een diepere werkelijkheid: grenzen zijn ook plekken waar identiteit wordt bevraagd, heronderhandeld en soms zelfs verworpen. Mijn persoonlijke ervaring was er één waarin deze onderliggende mechanismen van uitsluiting pijnlijk zichtbaar werden.

Hoewel ik een paspoort had, werd ik aan de grens gecontroleerd en ondervraagd met een wantrouwen dat niet voortkwam uit mijn gedrag, maar uit mijn geboortestad, de stad die ik tijdens mijn puberteit moest ontvluchten vanwege levensbedreigende omstandigheden. Wat volgde was geen gewelddadige weigering, maar een ongemakkelijke, denigrerende opmerking van de beampte van het land waar ik op vakantie wilde: “We kunnen niet vergeten waar je geboren bent, hè.” Die ene zin, terloops uitgesproken, raakte een gevoelige snaar. Ik voelde me niet alleen gepasseerd, maar ook geherdefinieerd: van burger tot verdacht lichaam.

In dit essay analyseer ik deze ervaring aan de hand van verschillende sociaalwetenschappelijke perspectieven. Ik betrek het concept van symbolisch geweld (Bourdieu, 1991), het idee van alledaags racisme (Essed, 1991), de thematiek van grenskritiek en illegaliteit (Khosravi, 2010), en een diepere kijk op macht (Lukes, 2005). Wat ik wil laten zien is dat grensovergangen geen neutrale plekken zijn, maar krachtige scènes waarin macht, identiteit en uitsluiting op pijnlijke wijze samenkomen.

De persoonlijke ervaring: van paspoort tot pijnpunt

Mijn aankomst op het vliegveld van mijn vakantiebestemming verliep aanvankelijk zoals verwacht. Met vertrouwen toonde ik mijn paspoort. Maar de situatie kantelde zodra de grensbeambte mijn plaats van geboorte hardop uitsprak. Zijn toon veranderde plotseling, niet openlijk vijandig, maar doordrenkt van een neerbuigende, spottende ondertoon. Hij glimlachte, maakte een opmerking over mijn geboorteland en nam meer tijd voor mijn controle dan voor de anderen in de rij.

Dat moment deed iets met me. Het leek onschuldig, een grap misschien, maar de boodschap was duidelijk: Hoewel ik beschikte over een paspoort van mijn huidige nationaliteit, verwees mijn geboorteplaats in het paspoort naar een ander land. Bij binnenkomst in het bestemmingsland leidde deze discrepantie tussen mijn nationaliteit en geboorteplaats tot een impliciete twijfel over mijn legitimiteit als staatsburger. De formele documenten zeiden weinig tegenover de geopolitieke bagage die aan mijn herkomst kleefde. Mijn rechten als burger werden niet betwist op papier, maar ze werden wel geschorst in de praktijk, tijdelijk, symbolisch, maar voelbaar.

Deze ervaring staat niet op zichzelf. Voor veel mensen met een migratieachtergrond, ook als ze volledig geïntegreerd zijn in hun nieuwe samenleving, blijven grenzen plekken van onzekerheid. Het zijn plekken waar identiteit vloeibaar blijkt, kwetsbaar voor interpretatie, en onderhevig aan geopolitieke beeldvorming.

Symbolisch geweld: macht zonder fysieke dwang

De Franse socioloog Pierre Bourdieu (1991) introduceerde het concept van symbolisch geweld als een vorm van onderdrukking die niet fysiek, maar eerder discursief en sociaal is. Het is geweld dat zich manifesteert via taal, gedrag, sociale codes, dat vaak wordt geïnternaliseerd door de mensen die het ondergaan.

De beambte aan de grens voerde symbolisch geweld uit door mijn identiteit subtiel te ondermijnen. Hij maakte geen gebruik van fysiek geweld of openlijke discriminatie. In plaats daarvan gebruikte hij zijn positie, als poortwachter, om twijfel te zaaien. Deze vorm van uitsluiting is moeilijk aan te tonen, maar des te destructiever. Het verandert de manier waarop je jezelf ziet. In een flits voelde ik me niet langer een volwaardige burger van mijn huidige nationaliteit meer, maar werd ik gereduceerd tot iemand die zich moest verantwoorden voor het land waar hij geboren is.

Het feit dat ik zelfs later bij een ambassade geen bescherming ervoer, "De autoriteiten van het bestemmingsland beslissen wie er binnenkomt", onderstreept hoe symbolisch geweld zich ook institutioneel doorzet. Burgerschap blijkt niet absoluut; het wordt onderworpen aan geopolitieke machtsverhoudingen, en dat maakt je identiteit conditioneel.

Alledaags racisme: de normalisatie van uitsluiting

Gloria Wekker en Philomena Essed (1991) beschrijven hoe racisme zich vaak manifesteert in dagelijkse interacties, in subtiele blikken, opmerkingen, aannames. Deze vormen van racisme zijn niet expliciet haatdragend, maar sluimeren onder het oppervlak van bureaucratie, humor en controle.

De opmerking van de grensbeambte was een typisch voorbeeld van wat Essed aanduidt als alledaags racisme. Hij lachte erbij. Het gesprek verliep formeel correct. Maar in de ondertoon zat iets giftigs: het idee dat ik nooit volledig kon ontsnappen aan mijn afkomst. Deze vorm van racialisering maakt duidelijk dat racisme niet alleen een kwestie is van extreemrechtse retoriek of geweld, maar van diepgewortelde structuren in alledaagse situaties.

Essed wijst erop dat deze subtiele vormen van uitsluiting mensen op lange termijn uitputten. Ze zijn moeilijk te benoemen, moeilijk aan te kaarten, en worden vaak afgedaan als “gevoeligheid” of “overdrijving”. Maar ze nestelen zich in het lichaam, in het bewustzijn, in de blik waarmee je jezelf bekijkt.

Grenzen als rituelen van uitsluiting

De Iraans-Zweedse antropoloog Shahram Khosravi (2010) beschrijft grenzen niet als lijnen op een kaart, maar als sociale praktijken, als rituelen waarin mensen voortdurend hun legitimiteit moeten bewijzen. Volgens Khosravi zijn grenscontroles performances van staatsmacht, waarin de grensbewaker optreedt als rechter, beul en soms zelfs beul-in-humor.

In mijn geval was het performance-aspect overduidelijk. De beambte wist dat hij macht had, gebruikte die op ogenschijnlijk lichte wijze. Maar dat “lichtvoetige” element is juist wat Khosravi bedoelt: het ritueel van uitsluiting wordt verpakt in routine, in bureaucratie, in beleefdheid. Toch is het effect diepgaand. Ik voelde me in een rechtszaal zonder verdediging, zonder mogelijkheid tot weerwoord.

Khosravi stelt dat mensen zonder ‘juiste’ papieren worden gereduceerd tot ‘illegale lichamen’. Maar zelfs met een paspoort kun je, tijdelijk, in die positie worden gedrukt. Je wordt niet letterlijk uitgezet, maar wel geherdefinieerd: je wordt bekeken, bevraagd, verdacht gemaakt. Je rechten blijven op papier bestaan, maar je bestaanszekerheid brokkelt af.

Macht op drie niveaus: de analyse van Lukes

Steven Lukes (2005) maakt onderscheid tussen drie dimensies van macht:

- 1e dimensie: zichtbare macht (besluiten nemen)
- 2e dimensie: agenda bepalen (wie mag spreken?)
- 3e dimensie: macht over denken en perceptie

In mijn ervaring waren alle drie de dimensies aanwezig. De beambte had de zichtbare macht om mijn doorgang te vertragen of blokkeren. De tweede dimensie manifesteerde zich doordat ik geen enkele mogelijkheid had om in beroep te gaan of mijn ervaring te benoemen, de beambte bepaalde het verloop van het gesprek. Maar het meest vernietigende was de derde dimensie: het beïnvloeden van mijn eigen zelfbeeld.

Toen ik wegliep van de grenscontrole voelde ik me anders. Alsof ik moest verantwoorden waarom ik bestond, waarom ik reisde, waarom ik dat paspoort droeg. Dat is de diepste macht die Lukes beschrijft: de macht om anderen zover te krijgen dat ze zichzelf in twijfel trekken. Het is een vorm van zelfcensuur, van verinnerlijkte angst, van existentiële vermoeidheid.

Conclusie

Mijn ervaring aan de grens leek op het eerste gezicht slechts een administratief ongemak. Maar bij nader inzien onthulde het fundamentele spanningen over identiteit, burgerschap en macht. Ondanks mijn formele burgerschap nationaliteit werd ik symbolisch buitengesloten, niet vanwege iets wat ik deed, maar vanwege de naam van mijn geboortestad. Of beter gezegd: vanwege hoe mijn herkomst werd gelezen binnen een geopolitiek veld van wantrouwen.

De grensbeambte was slechts één speler in een veel groter systeem. De theorieën van Bourdieu, Essed, Khosravi en Lukes maken duidelijk dat uitsluiting geen uitzondering is, maar een reproduceerbaar patroon binnen grensregimes. Het gaat om meer dan toegang; het gaat om erkenning. En wanneer die ontbreekt, raakt dat aan de kern van je bestaan.

Wat dit verhaal illustreert, is dat identiteit niet statisch of juridisch is, het is sociaal, fluïde, en constant onder druk. Grenzen zijn geen lijnen op de kaart, maar ruimtes waarin dat drukproces plaatsvindt. Daar waar papieren en werkelijkheid botsen, wordt duidelijk hoe kwetsbaar het zelf kan zijn.

Zolang grenzen functioneren als rituelen van uitsluiting, blijft de belofte van universele rechten en menselijke waardigheid onvolledig. Daarom moeten we niet alleen kijken naar wat grenzen doen, maar ook naar wat ze betekenen – voor wie erdoorheen reist, voor wie buiten blijft, en voor wie zichzelf telkens opnieuw moet bewijzen.

Bronnenlijst

Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Harvard University Press.

Donkers, J. (2014). Zelfregulering als een vernieuwend concept van professionaliteit. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*. Geraadpleegd op 24 april 2025

<https://www.zelfregie.com/pdf/Zelfregulering%20als%20een%20vernieuwend%20concept%20van%20professionaliteit%20-%20Donkers%20-%20Journal%20of%20Social%20Intervention%20Theory%20and%20Practice.pdf>

Essed, P. (1991). *Understanding everyday racism: An interdisciplinary theory*. Sage Publications.

Hendrix, H., & Konings, J. (2022). *Praktijkboek sociologie* (15e druk). Boom.

Kaulingfreks, F. (2017). *Straatpolitiek*. Amsterdam: Boom.

Khosravi, S. (2010). *Illegal traveller: An auto-ethnography of borders*. Palgrave Macmillan.

Lukes, S. (2004). *Power: A radical view* (2e druk). Bloomsbury Publishing.

Rothfus, J. (2024). *Ethiek in sociaal werk* (5e ed.). Pearson Benelux B.V.

International Organization for Migration (IOM). (2021). *World migration report 2022*.